

ליטוף ומכה מוחצת

מלכה שקד: לבי פוסע לאחור, הוצאת הקיבוץ המאוחד 2010, 78 עמ'

ספרה של מלכה שקד לבי פוסע לאחור מוקדש לנשמת אישה, פרופ' גרשון שקד. מתוארים בו ימים קשים של מחלה וגם נביטה של אהבת הנעורים, והימים שבין לבין, עד הסוף: "בהרכנת צוואר/ על מזבח מיטתם/ ועוקדת אותם" (תמונת מצב' עמ' 21). שקד מתארת אותה ואת בעלה כשני גלגלי עיניים, דומים במראה ובצבע כתאומים, אך שונים בטבע, בחדות ובקהות.

קשה להשלים עם מחלת האישה האהובה: הלילה רובץ "כיום מאיים", "מימיו חמרו/ גליו גאו כהר/ קצפו ניתו/ צרב את עיני... עיני דבוק לקרקעית/ ובקונכיות אזני הוסיפו לרחוש/ הדים המבקשים פשר" (ה'דים' עמ' 10). וכך מבלי להבין את פשר הרחוש בקונכיות אוזניה, עננים כבדים מנמנמים בשמיה, הלילה מיילל בתוך שנתה, ארוך כמו חורף בצפון, סוסי הרגשות חומקים בדהרה: "בפול גו של יותר ממאה, מתפללת לאור אדום שיעצור" (סוסים', עמ' 14). בלילות השימורים היא שומעת את טיפות המים המדדות בצרימה מברו חלוד, ונוכרת בהדי המרחקים אשר גלשו מן החרמון וחיבקו את ילדותה: היום "קולחת חלודה בתוך עורקי/ וקול המים בכיור מתיש מנשוא... אפילו ציפורני/ משחקות איתי משחק של עצבים".

לכן פוסע לבה לאחור - אל רוח הים, אל ימים טובים של לפני ולפנים, אל החורשה החבויה בחגוים, אל סתר השיחים, סוכת האקליפטוסים הלוחש סודו לרוח בשפת האהבה של היונים, ולבה, כמו רומנטיקן זקן, מתגעגע, מתערסל ברוח "עדין מוצף/ בריח המלוח המתוק/ עדין צופה/ נרגש כאו..." (עמ' 16).

הדוברת מחכה אולי לנס, מייחלת שוב לשבת אל שולחן הקפה כבימי חול, ואולי קווצה משערו האפור של האיש הכל כך אהוב והחולה, תרפרף ותרחיק במקרה עד קצות שעה.

שקד מתארת את עצמה כצונחת לבדה לתהום, מציצה באיש מבעד לתריסי ריסייה המוגפים, כשהוא סובב בלילה כאסיר ומוודד את המרחב הצר שבין חומות החדר, משתדל לא לעורר את רחמיה, את אהבתה המשוגעת מצער.

בעמוד 24 מופיעה חטיבת שירים מימי האשפוז ב'שערי צדק': "אהבתי תלויה בך/ כבחבל הטבור/ אבל אתה משקיף מבור תחתית/ אל הגבהים/ של חבל התליה". הרנטגנולוג רוטן כמאשים, מגלגל את האיש אליה כחבילה, מפטיר מילים הנשמעות זרות ועיונות באוזניה כמכות מצרים. "אטום את הלב/ את כל תאי הלב/ טאטא את דפנותיו/ את הכאב שהעז להצטבר כמו אשפה/ אפס אותו/...", מציעה שקד כאמצעי עזר למבקרים בבתי החולים (עמ' 27).

השיר 'פרידה' חותם את הפרק הראשון "הדים"

מתוארות המילים הזורמות לאט ובכוח, בין מהמורות ואבנים, כמו נחל, עוקף את הקשות, לוטף את הרכות, כובש, נגנו, אחר כך פורץ מתנפל ומתנפץ, כדי לשוב להתפתל, לאט, להתרפק, לזרום, כמו מילים מגששות, מתעקשות, לפלס להן שביל.

הכותבת זורה מילים כמו על פצע ומלקקת בלשונה, כמו "אשה בושה בחוורונה/ מושכת קו בעיפרון שחור/ על עפעפיים רועדים/ צובעת את שפתה ורוד פסטל/ אחר נשקפת במראה/ כמישהי אחרת/ ומחפשת סוד עצמה/ בתוך נבכי צלמה" (עמוד 76).

הספר מסתיים בשיר 'משורר זקן', הנובר בשיריו הישנים, בכתב ילדותו הזר, שחזר אליו, כמו אהוב נשכה. בלילות של תיקון הוא חוזר אליהם, מוחק הרבה, מוסיף מעט. אבל את שירו הטוב, לפחות בעיניו, טרם כתב, ולכן גם לא יוכל לתקן.

ספר השירים הנפלא הזה של חוקרת הספרות מלכה שקד, ראוי לתשומת לב מיוחדת משום ששיריה מספקים צורך אנושי, בסיסי, באסתטיקה, ביופי ובקטרזיס רגשי. זוהי שירה היוצאת מן הלב, עוקפת את ההיגיון ואת הביקורתיות ונוגעת ישירות בלב, אם בליטוף נעים ואם כמכה מוחצת. מלבד זאת, הספר מוקדש לחוקר הספרות החשוב והיקר, פרופ' גרשון שקד, שרובנו היינו תלמידיו.

רון גרא

צליל מכון

דוד ברבי: חוויה מתקנת, הוצאת עמדה 2011, 80 עמ'

"מקשיבים למילים משמעותיות/ נובעות ממרחק זמן אחר. / צרובות בטעם של זיכרון ישן/ נשענות על עבר סתור לא ברור/ אבולוציה של תחכום מגושם/ חושף את יצר ההישרדות/ בתוך גוף משתוקק/ לחוויה מתקנת" (עמוד 71).

האוזן המוסיקלית של המשורר דוד ברבי מקשיבה למקצב המילים המוקלדות בין כיסא הבגרות לערסל הילדות. מה שעבר עליו הוא כזיכרון צרוב בתודעה של עין ילד אל מול בינת ההווה. יפה התבוננות במרחקי זמן מנוף השמימה והראייה של חוויה שאדם נושא אותה במסילת חייו. זאת כשרכבת שנותיו עוצרת בתחנת ביניים, ואוספת חוויות לקרונות המשא, כשהיעד הוא בעצם רצון לשנות את העבר במימד חמישי שעדיין לא הומצא, אולי כמו חזרה לעתיד בסרט הדמיון של שעון הזמן.

"מדינה קטנה מנתקת/ טיסות פנים. / כמו סניף משרד ממסלתי/ קיוסק בודד מאכיל/ מעטים/ כותרת מתנוססת: 'ברוכים הבאים מאילת'/ עיר

(עמ' 30) בתיאור נוקב ומדייק של הפרידה מאהוב: "לאט ובלי מילים/ אנחנו נפרדים/ מותרות/ אחר אנו פוכרים אצבעותינו/ כמו בעת צרה/ אך הן ממאנות להתקשח/ כרית נושקת לכרית/ בנגיעה משיית/..."

בפרקים הבאים נוגעת שקד במתיה האחרים, אביה ואמה, שאמנם נפטרו מן העולם, אך בתוכה הם חיים וקיימים.

בפרק "הרחק מכאן" (עמ' 43) מתוארות בחדות נסיעותיהם שלה ושל אהובה, "היינו כיונים מנותרות... אביב זר טורף את דעתנו... המית המים מפכה... ולפתע מהבהבת אהבה".

על העיר פריז (עמ' 46): "בפריז התקמטה לי הנשמה/ ובכל גלרי להפייט לא מצאתי קרם להחליקה/ על סייגה עכורה/ בעור פניה/ בדלי סיגריות/ עלים מתים/ צפים בסחי אפור/ שם בכיתי בזכרי/ חלקת אהבתנו/ ואיך הרוח באה/ והפיחה בה".

בפרק "מדרש אחר" (עמ' 49) מזדהה שקד עם רחל אמנו, וגם עם יעקב הנאבק במלאך: "כמוהו גם אני יוצאת/ כל עוד נשמתני בי/ מנצחת ומנוצחת/ מודה מיובקי/ אל מבוקת יומי/ זוכרת/ ושוכחת".

בפרק "שירי דיומא" (עמ' 57) היא מדברת על המלחמות, על גברים במדים ונשים בשחור, הממלאים את הארץ והופכים את נפשה לבריה משוללת זכויות, אפורה ומיותרת.

בפרק "סובב סביב" (עמ' 65), היא מדברת על האדם ההולך אלי עצמו מעגלות ועדי עצמו לא בא, והדרך אוזלת, על הזקן המוותר על הזולת, זולתיו הטובים מזמן כבר נחים על משכבם, או הולכים לנוח, ואת הרעים הוא מעדיף לשכות. הוא מגלה שלא ככתוב, טוב היות האדם לבדו. ממעט בהוצאות, נעלו החדשה לוחצת על רגלו, והוא ממחר לחלצה, חוזר ודבק בישן ורואה כי טוב. "אשתו המתה אמנם מאירה/ לעתים את לילותיו/ אך מתירה לו לראותה/, כמו את הגרות בחנכה/ אהבותיו הזרות חדלו מכבר/ לעוררו./ זכרן נמחק... אפילו מחלומותיו".

בפרק האחרון "לכתוב או לחתום" (עמ' 73)

המוח הצורב דיסקים של ילדות מכפיל את עוצמותיו כאשר במפגש אקראי חושף רבי את שורש הולדתו במושב. הוא מתאר שדות, שפה שינק מאמו, צלילים אוריינטליים של ילדות בפלחה, שחרית של זריחה, אשה קוצרת בדמעה, איש חולב באצבעותיו ומוביל כדי חלב לא מפוסטר מרפת משפחתית על עגלה רתומה לסוס, אל נקודת האיסוף בפאתי הגבעה ממול. משורר אינו שוכח מאין גבעול הפך לפרח. הוא שומר את צלליות הנשים הנכפפות אל האדמה וקוטפות את הבשל אל תיבת העץ של תנובה אקספורט. עכשיו כשהוא בוגר בשדה הכה מוכר לו, הוא מחפש את אהבת אביו שעלה בסערה לשמים בעגלת חלב חייו. כמה געגוע הוא נושא על גבו שרק גדר חוצצת בינו לבין השדה שהיה פעם של ילדותו.

אבי אליאס

זום של מצלמת רחף ממטוס מקומי. מתחת לענני ישראל, נשקפת מעיגול החלון בהמראה, עיר שבקצה הדרומי במפת הדרכים שלנו. עיר שהיתה 'סניף משנה' של המדינה, שבראשית ימיה היתה מין מערב פרוץ שאליו הוגלו תושבים לא רצויים ממדינת תל-אביב למדבר הים המכושף, ועיירת נופש בטעם של "קיוסק בודד מאכיל מעטים". מקום שיש בו מתחושת חוץ לארץ, מקום לברוח אליו מטילים מאיימים ומטרדות היומיום. עד לנחיתה בתוך הכרך הגדול בחמישים דקות תחת סרגל הרקיע, אורזים כמו במוזודה מתקפלת מה שהשארנו באילת וחוזרים למציאות המטורפת מרחק אווירי. כמו אשה שנסה אל השקט, וחוזרת אל לב המהומה, ונותנת לעצמה דין וחשבון - על מה בעצם היתה כל הבריחה הזאת. "ערבוב מחשבות מבליח/ אספרסו כפול לחכי/ יערב/ שומע שפה מוכרת/ קרובה לשפת אמי/ ילדותי דבוקה בצלילים/ ילדות הומוגנית. / זוכר את הדמויות/ אלה שבאות בבוקר/ אל השדות/ עכשיו אני בשדותיהם/ מחפש את אבי."

אחרת/ עיר רחוקה/ חו"ל חפוז/ קצה של מדינה/ מקום לברוח בעת צרה/ והיא חוזרת משם/ רווית געגוע. / מנסה להסביר לעצמה/ על מה היתה/ כל המהומה".
העין המתבוננת של דוד רבי פותחת לפנינו

שכותרתו היא הספרה 8 שמונה (עמ' 47) הנפתח כך:

"איזה עולם נפלא", שר סצ'מו -
"אנשים לוחצים ידיים, אומרים מה נשמע,
ובעצם אומרים, אני אוהב אותך..."

אם ארצה לצייר זאת בספרה אחת,
אבחר כנראה ב־8 -

השיר כמו מקדד את החיים הרב גוניים לסימן גרפי של הספרה 8. כאשר היא ניצבת אנכית, היא מזכירה בשני עיגוליה דמות אדם ובעיקר דמות נשית (ראש וירכיים) ואילו במצב אופקי היא הסימן המתמטי של אינסוף, סימן הנצח. אם תרצו, שני המצבים המציינים את הזמני והעל זמני, הם גם סמלי "זמר הרחוב" וה"המלחין". אני אוהב את השירים שמערבים את שני היסודות הללו. לכן, אחד השירים היפים ביותר בעיני בספר הוא השיר בעמוד 55 בעל הכותרת בגרמנית *Das Konzert im Munchner Stadtmuseum*. כאן, לדעתי, מגיעה אמנותו הלשונית והרעיונית של המשורר לרמה וירטואוזית. יללת האמבולנס מתפרצת לאולם הקונצרטים (לנגינת שלישייה לכלי מיתר של בטהובן) ולשון השוק ללשון השירה ויוצרת מוסיקליות נפלאה. את יופיו של הספר הזה אנו חייבים בין השאר, מלבד למשורר, גם למתרגם ליאור שטרנברג שעשה כאן עבודה נפלאה.

עמוס לויתן

דברים בהשקת הספר

זמר רחוב ומלחין

בנימין ברסון: עירום מול עירום, הוצאת קשב 2011, 80 עמ'

כמי שהיתה לו יד בהוצאת ספרו הראשון של בנימין ברסון *עורך ביקור אצל עצמי* (גוונים 2007) טבעי שאשווה אותו עם ספרו החדש *עירום מול עירום* (קשב 2011). בעיקרו של דבר נראה לי כי ברסון ממשיך ומשכלל את מגמות השיר ההגותי, הארוך של ספרו הראשון וגם מגיע בספרו הנוכחי לגבהים חדשים.

מוטיב בולט בשירתו ששבה את לבי (בצד אחרים, כמובן) ניתן לאתר בשיר 'לא אוכל לשאוף לדבר טוב יותר' (עמ' 67) בספר החדש: המוטיב של "זמר הרחוב" ושל "המלחין". זמר הרחוב ברכבת התחתית אומר: "יותר מהמדינאי של חיי/ הייתי ההיסטוריון שלהם." ואילו המלחין אומר: "כשאני מסיים להתוות/ את המבנה הרב-רובדי/ אני זו הצידה ומתבונן..." זמר הרחוב הוא היסטוריון של חיי באמצע חייו, והוא עוסק בפרטי המציאות כפי שהוא פוגש אותם; ואילו המלחין הוא המתזמר הגדול, אדריכל של מבנים על זמניים, המביט עליהם מן הצד או מלמעלה. נדמה לי שבספר הנוכחי מגיעים שני המוטיבים לאיוון מרשים, אם כי בכללו של דבר יד המלחין גוברת כאן קצת יותר, בעוד שבספר הקודם ידו של זמר הרחוב על העליונה. למשל, בשיר 'גדולה לא מתועדת' בספר הראשון (עמ' 72), שבו מתוארת פיסת היסטוריה אירופית מנקודת מבטה של אבן מרצפת וינאית: נפוליאון פסע עליה, מצעד האנשלוס וגלגל המרצדס של היטלר דילגו